

MIKLOVITZ LÁSZLÓNÉ

A TESTNEVELÉS SZEREPE NEVELÉSI RENDSZERÜNKBEN

Bevezetés

Hazánk gazdasági, társadalmi előrehaladása, a szocializmus építésének mindennapos tevékenysége újabb és egyre magasabb követelmények elé állítja egész nevelésügyünket, s benne a gyakorló pedagógusok oktató-nevelő munkájának hétköznapijait. A szakmai műveltség sokoldalú fejlődése, a világnézeti és erkölcsi tudatosság igénye, a technikai, technológiai szint rohamos előrelépése az emberi személyiség fejlődésének különböző szférájában szükségessé teszik a felnövekvő nemzedék eredményes nevelését, a nevelés-központúság megvalósítását, az egész nevelésügyünk, nevelési tevékenységünk minőségi megjavítását.

A nevelésközpontúság előtérbe helyezése

Oktató-nevelő munkánk iránt tapasztalt társadalmi odafigyelés, a jövő generációjának nevelése iránti felelősség, szocialista rendszerünk egyre fokozódó igénye követelte azoknak az alapvető dokumentumoknak megjelenését, melyek elsődlegesen tartalmi vonatkozásban segítik szocialista pedagógiánk, közoktatási rendszerünk elméletét és gyakorlatát, ezek továbbfejlesztését. Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja -- az általános iskolai nevelés és oktatás tervének bevezetése --, dokumentuma annak, hogy az új típusú ember nevelésére, a szocialista tudat fejlesztésére társadalmunk igen komoly gondot fordít.

A szocialista társadalom igénye fogalmazódik meg abban a sokoldalú tömör definícióban, amely a Tanterv és Utasításban az általános iskola célját hivatott körvonalazni, meghatározni.

"Az általános iskola célja, hogy megalapozza a szocialista ember sze-

mélyiségének kialakítását.

Ennek érdekében: nyújtson egységes, korszerű, továbbépíthető alpműveltséget; céltudatosan alakítsa ki a világnézet alapjait; fejlessze a szocialista emberre jellemző erkölcsi tulajdonságokat; alapozza meg a politechnikai műveltséget; tegye képessé a tanulókat a szép befogadására; testileg, szellemileg egészséges edzett nemzedéket neveljen; tegye képesé őket arra, hogy cselekvően vegyenek részt a társadalom építésében."(1)

A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődéspolitikájának megvalósítása, az ideológiai irányelvek érvényesítése, a nevelés különböző területeinek, lehetőségeinek elemzése kapcsán igen komoly figyelmet szentel a testnevelés helyzetének felmérésére, a társadalom életében betöltött szerepének hangsúlyozására.

Egyre inkább kezd általánossá válni az a felismerés, hogy "Az emberi egészségre irányuló tevékenységben jelentős részt vállal magára a testnevelés azzal, hogy sajátos cél- és feladatrendszerével, tartalmával, eszközeivel és követelményeivel hozzájárul a társadalom számára hasznos, mindenoldalúan képzett, szocialista személyiség típusú ember kialakításához."(2)

Az iskolai testnevelés közvetlenül a tanulók egészséges testi fejlődését, edzettségét, a kulturált fizikai tevékenység kialakítását szolgálja elsősorban, de ennél sokkal szélesebb körű nevelési feladatok megoldására képes.

"Művelődés tartalma szorosan kapcsolódik a nevelés tartalmához, jelentős értelmi, erkölcsi, akarat, esztétikai értékeket közvetítenek, emberformáló hatásokat váltanak ki."(3)

A testi nevelés a nevelés folyamatán belül egy sajátos nevelési terület. Feladatrendszere jól behatárolható: "Szoktatással olyan szintre kell emelni a szervezet élettani mechanizmusát, hogy azok segítsék a fejlődés folyamatát; ki kell fejleszteni a fizikai cselekvőképességet; a helyes életmódra, életrendre kell nevelni a felnövekvő nemzedéket; arra a meggyőződésre kell nevelni, hogy a jó fizikai állapot alapfeltétele a szellemi munkának és a jó pszichikai állapotnak."(4)

A testi nevelésben jelentős hányad hárul a családra, az iskola minden nevelőjére, az egész nevelési folyamatra.

Hogy a szocializmus építésének, eredményeinek arányában a nevelésköz-

pontú általános iskola megvalósításának útján lényegesen előbbre tudjunk jutni, fontos feladat a korszerűség biztosítása, az iskolai testnevelés területén. Az egységes pedagógiai eljárások biztosítása mellett az igényes szakmai tevékenységgel el kell érni a társadalmi összefogást, társadalmi érdeklődést egész nevelésügyünk előbbre vitele javára.

"Mert az urbanizálódással, a technikai fejlődéssel, életkörülményeink megváltoztatásával nőnek gondjaink a mozgáshiány miatt. Egyre több tény bizonyítja, hogy a mozgásszegény életmód miatt a személyiség már nemcsak szociális vonatkozásban károsodik, hanem biológiai egyensúlya is veszélybe kerül; szervi funkcionális elégtelenség tapasztalható és a megfelelő tevékenységváltás hiánya miatt a regenerálódás is hátrányt szenved: sok a hipertóniás, vegetatív labilitásban szenvedő neurotikus tanuló."(5)

A nevelés tervezésének szükségessége

A társadalmi, gazdasági feladatok elvégzése szükségessé teszi a nevelés tervezését. Sikeres végrehajtása attól függ, hogy a nevelés különböző tényezői: az iskola, a tantestület tagjai, a család, az ifjúsági szervezetek, a napközi otthon, diáksportkörök, kulturális intézmények, társadalmi szervek között meg legyen a kellő összhang a nevelőmunka során, a nevelés célját, módszerét illetően.

A Nevelési Tervben foglalt követelmények megvalósításáért az iskola a felelős. Feladata a nevelés különböző tényezőit koordinálni, s a munkát szervezni. Elsőrendű az iskola pedagógus kollektívájának elvi, pedagógiai egységének megteremtése, amelynek előfeltétele, hogy a tanár ismerje a Nevelési Tervet; meggyőződése legyen a tervszerű munka szükségessége; tudja mely területen kell a nevelő munkát erősíteni; a feladatok meghatározása reális, jól körülhatárolt, tartalmilag konkrét legyen. Ezután kerül sor a követelmények rögzítésére. A nevelésben a tanulóknak meghatározott magatartási készségeket és szokásokat, világnézeti, erkölcsi és jellemtulajdonságokat kell elsajátítaniuk. Ez a nevelési követelmény.

A nevelés folyamatában tevékenységre serkentő követelményeket állítunk a tanulók elé, akik azok teljesítése érdekében végzett erőfeszítés közben fejlődnek. A nevelési követelmények mögött a társadalmi meggyőző-

dést képviselő nevelő, s egyben a nevelőtestület kollektív tekintélye áll.

A Nevelési Terv követelményeiből adódó nevelési feladatok a testnevelés területén

A Nevelési Terv olyan egységes követelményrendszerben konkretizálja a nevelés céljában megfogalmazott nevelési eredményt, amely a nevelés különböző területein támasztott követelményeket életkorra differenciáltan tartalmazza és azok fokozatos rendszerét adja. A nevelés egységes folyamatából adódik, hogy az iskolai nevelőmunkát meghatározó fő feladatoknak -- értelmi, világnézeti, erkölcsi, politikai, közösségi, esztétikai, egészséges életre nevelés -- teljes összhangban kell lenniük. "A testnevelés az emberre gyakorolt olyan szándékos hatások összessége, amelyek célja a fejlődés segítése, alakítása, a felkészítés a társadalmi kötelességekre.

A testnevelés előtt álló megnövekedett feladatok nemcsak az általános felvilágosító tendenciákra korlátozódnak, hanem a testkulturális tevékenységbe való aktív mozgósításra."(6)

"Az ún. 'nyitott iskola' a gyermekeknek lehetőséget ad a megismerő aktivitásuk növelésére, cselekvőképességük kifejlődésére. Az iskola így aktív, kulturális felvilágosító és személyiségnevelő központ szerepét töltheti be."(7)

Ebben kell az iskolai testnevelésnek, sportnak megtalálni a maga helyét.

A testnevelés a tanulók cselekvőképességét fejleszti, amely magába foglalja:

1. A képességek életkori és nembeli sajátosságainak megfelelő színvonalát;
2. A sportági készség sokrétű tárházát;
3. Az értelmi képességek optimálisan fejlett színvonalát;
4. A kedvező személyiségvonásokat.

"A testnevelés a különböző problémahelyzetek cselekvéses megoldása, amelyben a teljes személyiség részt vesz."(8)

A pedagógia szakemberei megjelölik, kidolgozzák az iskolai munka

alapelveit. Az elvek a nevelői munkában iránymutatóak, általános érvényességűek. A társadalom aktuális igénye konkrét nevelési elvek megerősítését teszi szükségessé. Az igények az oktatáspolitikában, az azzal összefüggő határozatokban fogalmazódtak meg. Az iskolai nevelő munka elveinek a testnevelés területén jelentkező sajátosságait szükséges kihangsúlyozni.

"A nyitottság, az iskolai élet demokratizmusa, a tanulói öntevékenység, a motiváltság fontosságának hangsúlyozása és a cselekvés tanulás értelmzése, egyértelműen személyiségfejlesztés."(9)

A művelődés a kultúrában felhalmozódott értékek elfogadását, elsajátítását jelenti. A testnevelési folyamat is művelődés, amelynek során az egyetemes kultúra részét képező testkultúra értékel érvényesítik hatásukat, és rögzítődnek.

E hatás eredményeként alakul a tanulók mozgásműveltsége, amit az általános műveltség egyik összetevőjének tekintünk.

A tanterv meghatározza a testnevelés célját, és középpontba helyezi a testgyakorlatokat, amely miközben az oktatás tárgyát képezi, egyben a nevelés hatékony eszköze is a nevelő kezében. Vagyis a testgyakorlatok különböző célok teljesítését szolgálhatják, de ugyanakkor alkalmasak a pszichikai, az erkölcsi és az akarati tulajdonságok fejlesztésére is. A személyiség fejlesztése mindig az adott körülmények (életkor, fejlettség, előképzettség stb.) függvénye is.

Az élményt nyújtó testnevelési órák hatása az életmódra

"A tanuló szeresse a testgyakorlást és az abból adódó fizikai fáradtságot" (Nevelési Ierv). Az idézett követelmény megvalósításához nem elég a foglalkozások biztosítása, döntő azok levezetése, felépítése, megszervezésének módja, mindaz ami által biztosítjuk, hogy a mozgástevékenység számunkra kellemes, pozitív érzelmekkel társuljon. "A mozgásigény kielégítésének vágya az ember természetében rejlő tulajdonság, mivel az ezzel járó mozgásélmény az életkedv, az öröm és optimizmus forrása, cselekedeteinek hajtóereje."(10) Tehát a jól levezetett testnevelési óra "... jelentékeny tényezője a tanuló munkájának és olyan nevelői hatékonysággal rendelkezik, amelynek horderejét az iskolai nevelő munka eredményessége

szempontjából a mainál jobban lehetne és kell kihasználni."(11)

A felsőtagozatba lépő tanulók -- a szaktanárok közül -- leghamarabb a testnevelőtanárt szeretik meg, mert szeretik a mozgást és az órákban a mozgásvágyuk kielégítésének lehetőségét látják.

"Az érdeklődés, melyet más tárgynál csak nagy nehézségek árán tudunk felkelteni, a testnevelés esetében adva van. A meglevő igényeket jó módszerekkel 'csak' tartósítani kell, az ifjúkori mozgásigényből életre szóló igényeket kell teremteni."(12)

Ha ez így történik, mind többet cseng ki a tanulók megjegyzéseiből a testnevelés szeretete, igényükké válik a rendszeres testmozgás, a játék. Tudják, hogy ügyesednek, erősödnek, egészségesebbek lesznek. "A tantárgy megszerettetése, a sport és testnevelés iránti érdeklődés és igény felkeltése leginkább kézen fekvő eszköze a pozitív sikerélmények biztosítása, a követelmények helyes -- és az egyénhez jobban alkalmazkodó -- meghatározása."(13) Ezen túl "... a siker önbizalmat kelt saját erőnkben, ügyességünkben és leleményességünkben vetett hitünket táplálja."(14)

A tanórán kívüli testnevelési foglalkozások -- tömegsport, testnevelési ünnepélyek stb. -- szerves részét képezik a nevelő munkának. "Nem közömbös, hogy a tanulók mivel töltik szabadidejüket, ... s nem mindegy a gyermek megfelelő foglalkoztatottsága, szabadidejének hasznos teendőkkel való kitöltése, illetve a számára megfelelő nemes szórakozási lehetőségek biztosítása."(15).

Epilógus

Két évtizede dolgozom a tanárképzésben, a testnevelés tanítása sok örömet nyújt számomra. Úgy érzem, pedagógusjelölt hallgatóinkat kellő motiváltsággal, megfelelő hangulatteremtéssel érdeklődővé és aktív cselekvővé tehetjük a tanórai és tanórán kívüli foglalkozásokon. Ezt a mozgáshoz kialakult emocionális kötődést azért tartom rendkívül fontosnak, mert a pedagógus utánpótlás nagymértékben helyes irányba fordíthatja és támogatja a mozgás, a testnevelés, a sport terén megnyilvánuló szemléletet. A fenti gondolatok megírására a tantárgy- és fiatalság nevelése iránti elhivatottságom ösztönzött.

Jegyzetek

1. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve.
Országos Pedagógiai Intézet, 1981. 15. p.
2. A testnevelés elmélete és módszertana. Sport Budapest, 1985. 38. p.
3. Uo. mint 2. 39. p.
4. Uo. mint 2. 34. p.
5. Bíróné dr. Nagy Edit -- dr. Jáki László: A testi nevelés szerepe a személyiség alakításában. Pedagógiai Szemle XVI. évf. 11. sz. 1966. 981. p.
6. Uo. mint 2. 9 p.
7. Uo. mint 2. 10. p.
8. Uo. mint 2. 44. p.
9. Uo. mint 2. 51. p.
10. Dr. Kardos Alajos: A testnevelés hatása a magasabb idegtevékenységre. Testnevelés tanítása. 1966. 6. sz. 164. lap.
11. Jausz Béla: a testi nevelés. Pedagógia II. Tankönyv Kiadó, Budapest, 1964. 147. lap.
12. Dr. Bíró Péterné -- dr. Jáki László: Társadalmi igények és testnevelés. Köznevelés 1966. 2. sz. 60. p.
13. Uo. mint 12. 61. p.
14. Uo. mint 10. 163. p.
15. Uo. mint 11. 154. p.